

วิชา DAD8102 ระเบียบวิธีวิจัยขั้นสูงทางการบริหารการพัฒนา
บรรยายโดย ผศ.ดร.วิจิต สุรดิษฐ์กูร และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นลินี สุรดิษฐ์กูร
รูปแบบของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

(ผศ.ดร.ขจรศักดิ์ บัวระพันธ์ : วิจัยเชิงคุณภาพไม่ยากอย่างที่คิด
สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้มหาวิทยาลัยมหิดล พิมพ์ครั้งที่ 7 พ.ศ.2560
(266 หน้า) มี 5 รูปแบบ ดังนี้ (Creswell, 2003)

1. แบบชาติพันธุ์วรรณา (ethnographic research)

นักวิจัยเข้าไปศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสภาพและบริบทที่เป็นอยู่โดยธรรมชาติ (natural setting) ที่มีได้จัดกระทำหรือควบคุมภายใต้ระยะเวลาศึกษาที่ต่อเนื่องยาวนาน มีความยืดหยุ่นสามารถปรับให้สอดคล้องกับบริบทที่ศึกษา เช่น ชนกลุ่มน้อย กลุ่มลัทธิต่างๆ โดยการฝังตัว (immerse)

โดยนักวิจัยพยายามอธิบายและตีความหมายแบบรูปของ
ค่านิยมพฤติกรรม ปฏิสัมพันธ์ และความเชื่อของกลุ่มที่ร่วม
วัฒนธรรมเดียวกันในการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant
observation) และการสัมภาษณ์คนในกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ
ลักษณะของการพูดคุยในชีวิตประจำวันทั่วไป

แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ

1. ชนิดดั้งเดิม (realist ethnography) รายงานสิ่งที่ได้เห็นและได้ยินจากผู้ร่วมวิจัย (research participant) ในระหว่างการทำงานภาคสนาม โดยไม่ใส่ค่านิยมและอคติของนักวิจัยลงไปด้วย
2. ชนิดวิกฤต (critical ethnography) มุ่งตอบสนองต่อประเด็นต่างๆ ในสังคมของความไม่เสมอภาค ความอยุติธรรม สิทธิ เสรีภาพ เชื้อชาติ ชนชั้น ระบบอำนาจ ผู้ด้อยโอกาส คนชายขอบ (marginal) นักวิจัยมีแรงผลักดันจากความต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม

2. แบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล (Grounded theory research)

เป็นการวิจัยที่นักวิจัยพยายามสร้าง (generate) หรือ ค้นหา (discovery) ทฤษฎีทั่วไปหรือแนวคิดเชิงนามธรรม จาก ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการ การปฏิบัติ หรือปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ที่ได้จากผู้เข้าร่วมการวิจัย โดยใช้วิธีการอุปนัย ทฤษฎีไม่ได้มีอยู่ในหิ้งให้เรียกใช้ แต่นักวิจัยต้องสร้างทฤษฎีขึ้นเอง จากข้อมูล

แบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ

1. โดยใช้กระบวนการเชิงระบบ (Systematic approach) เริ่มตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูล การให้รหัสข้อมูล (coding) การสร้างหมวดหมู่ข้อมูล (categorizing) และการหาความสัมพันธ์ระหว่างหมวดหมู่ข้อมูล

2. โดยใช้กระบวนการสร้างความรู้ (Constructive approach) ใช้มุมมองการสร้างความรู้เชิงสังคม จะสร้างทฤษฎีโดยอาศัยมุมมองและพื้นฐานประสบการณ์เดิมของนักวิจัย เป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับรหัส หมวดหมู่ข้อมูล แบบรูป จนกระทั่งสร้างทฤษฎีทั่วไปชั่วคราวที่ต้องอาศัยการพิสูจน์ยืนยันด้วยวิธีการเชิงปริมาณต่อไป

3. แบบกรณีศึกษา (Case study research) มุ่งค้นหากระบวนการ
ในปรากฏการณ์ที่มีความจำเพาะเจาะจงในเชิงลึก เป็นระบบที่มีขอบเขต
จำกัด เช่น บุคคล สถาบัน องค์กร/องค์กร กลุ่มชน กิจกรรม เวลา ฯลฯ
เก็บรวบรวมข้อมูลจากกรณีในเชิงลึกภายใต้ระยะเวลาที่ต่อเนื่อง
ช่วงระยะเวลาหนึ่งด้วยวิธีการหลากหลาย เช่น การสังเกต สัมภาษณ์
เอกสารที่เกี่ยวข้อง

แบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ

1. **แบบกรณีศึกษาเดี่ยว** เลือกกรณีมีขอบเขตจำกัด ศึกษาในเชิงลึก มีความโดดเด่นเป็นพิเศษในลักษณะสุดโต่ง (extreme case) เช่น นักเรียนที่มีอาการออทิสติกคนหนึ่งที่มาเรียนร่วมกับนักเรียนปกติ
2. **แบบพหุกรณีศึกษา** เลือกศึกษามากกว่า 1 กรณี เป็นการเลือกแบบหลากหลายที่สุด (Maximal variation) เช่น เลือกพหุกรณีศึกษา เป็นนักเรียน 6 คน ที่คละเพศ (ชาย หญิง) และคละความสามารถ ในการเรียนรู้ (เก่ง ปานกลาง อ่อน)

4. ปราบกฏการณั้วิทยา (Phenomenological research)

นักวิจัยพยายามอธิบายแก่นของประสบการณ์ (essence of experience) หรือความหมายแห่งประสบการณ์ชีวิตที่กลุ่มบุคคลใดกลุ่มหนึ่ง ได้รับจากปราบกฏการณั้เดียวกัน เช่น กลุ่มคนที่ได้รับการเลี้ยงดูด้วยความรุนแรง กลุ่มนักเรียนที่ตั้งครรรณั้ไม่พั้งประสงค์ในวัยเรียน กลุ่มรักร่วมเพศ กลุ่มเบียงเบนทางเพศ กลุ่มผู้ติดเชื้อเอ็ดส์ กลุ่มผู้ติดเชื้อ Covid-19 เป็นต้น

แบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ

1. **ชนิดตีความ** เพื่ออธิบายว่าธรรมชาติของประสบการณ์ที่สนใจศึกษานั้น ประกอบขึ้นจากอะไร มีเงื่อนไขและปัจจัยอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง
2. **ชนิดประจักษ์** นักวิจัยจะกักประสบการณ์ของตัวเองไม่ให้เข้าไปปนเปื้อนกับข้อมูลที่ได้ เพื่อให้มุมมองมีความสดใหม่ ราวกับว่าเพิ่งเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก

5. แบบเล่าเรื่องราว (Narrative research) นักวิจัยจะทำหน้าที่ผู้บรรยายเรื่องราว (narrator) ให้แก่ผู้อ่านงานวิจัยได้เข้าใจ ส่วนผู้อ่านงานวิจัยจะเป็นผู้ฟัง (auditory) ศึกษาชีวิตของบุคคล กลุ่มบุคคล แบ่งเป็น 2 ชนิด

1. แบบชีวประวัติ (biographical) ของคนอื่น

2. แบบอัตชีวประวัติ (autobiographical) เล่าเรื่องราวชีวิต
ของตนเอง

สรุปการใช้วิธีการเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยควรพิจารณาว่าใช้รูปแบบใด จึงจะเหมาะสมกับเป้าหมายการวิจัยของตนเอง

1. **แบบชาติพันธุ์วรรณา** เหมาะสำหรับการทำความเข้าใจวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่ร่วมวัฒนธรรมเดียวกัน ว่าวัฒนธรรมนั้น ๆ เกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้อย่างไร

2. **แบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล** เหมาะสำหรับการสร้างทฤษฎีจากข้อมูลที่มาจากมุมมองของผู้เข้าร่วมการวิจัยเพื่ออธิบายกระบวนการในปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษา โดยปรากฏการณ์ดังกล่าวขาดทฤษฎีมาอธิบาย หรือมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องแต่ยังไม่ครอบคลุมเพียงพอ

3. แบบกรณีศึกษา เหมาะสำหรับการอธิบายกรณีเฉพาะในเชิงลึกอย่างละเอียด เพื่อทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

4. แบบปรากฏการณ์วิทยา เหมาะสำหรับการทำความเข้าใจแก่นของปรากฏการณ์ที่กลุ่มบุคคลที่ร่วมประสบการณ์เดียวกันได้รับ

5. แบบเล่าเรื่องราว เหมาะสำหรับการถ่ายทอดเรื่องราวประวัติชีวิตของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่มีความโดดเด่น น่าสนใจ ที่สามารถทำให้ผู้ฟังได้รับความรู้จากเรื่องราวของบุคคลเหล่านั้น

ความสัมพันธ์ระหว่างคำถามวิจัย และ รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

คำถามวิจัยเชิงคุณภาพควรเป็นคำถามในลักษณะ “อะไร” (what) และ “อย่างไร” (how) มากกว่าคำถามในลักษณะ “ใช่หรือไม่” (do/does) “ทำได้หรือไม่” (can) หรือ “ทำไม” (why)

คำถามวิจัย	รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ
<ol style="list-style-type: none"> 1. วัฒนธรรมของนักเรียนที่ไปเป็นพริตตี้คืออะไร 2. แก่นของประสบการณ์ของนักเรียนที่ถูกล้วงละเมิดทางเพศคืออะไร 3. ทฤษฎีที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงของครูในการใช้หลักสูตรใหม่คืออะไร 4. การตอบสนองต่อเหตุการณ์นักเรียนยกพวกตีกันคืออะไร 5. เรื่องราวของครูวิทยาศาสตร์ดีเด่นระดับประเทศเป็นอย่างไร 	<ol style="list-style-type: none"> 1. วิจัยแบบชาติพันธุ์วรรณา 2. วิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา 3. วิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูล 4. วิจัยแบบกรณีศึกษา 5. วิจัยแบบเล่าเรื่องราว

กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ

จุดมุ่งหมาย คือทำความเข้าใจแบบรูปของความหมาย (pattern of meaning) ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างละเอียดลึกซึ้ง และเป็นองค์รวม โดยมีองค์ประกอบ 4 อย่าง

หา - เก็บ - ประ - กิน

โดย **หา** คือ การหาผู้เข้าร่วมวิจัย

เก็บ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

ปรุง คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

กิน คือ การรายงานผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

การหาผู้เข้าร่วมการวิจัย

- เป็นการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยเจาะจงไปที่ตัวอย่างที่จะทำให้นักวิจัยเข้าใจปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาได้ดีที่สุด
- ตัวอย่างมีลักษณะเป็น “ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ” (key informant) หรือ “ผู้ที่มีข้อมูลมาก” (rich-information case)
- มีลักษณะเป็นการ “เลือก” มากกว่าการ “สุ่ม”
- กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะเป็น “ผู้เข้าร่วมการวิจัย” (research participants) หรือ “ผลวิจัย”

การปฏิบัติต่อ “พลวิจัย”

- “พลวิจัย” เปรียบเสมือน “ผู้เฝ้าประตู” (gate keeper) ที่สามารถช่วยนำนักวิจัยเข้าสู่แหล่งวิจัย
- นักวิจัยต้องขออนุญาตพลวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง เช่น ครอบครัว หน่วยงาน หรือองค์การ/องค์กร เช่น

กระบวนการและช่วงเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การรายงานและการใช้ผลการวิจัย

การปกปิดข้อมูลส่วนตัวของพลวิจัย

ประโยชน์ที่พลวิจัยจะได้รับ

ผลกระทบหรือความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นแก่พลวิจัย

สิทธิในการยกเลิกเป็นพลวิจัย

จริยธรรมในการวิจัยเชิงคุณภาพ (ethics) ปัจจุบันต้องขอรับ
ความเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของ
มหาวิทยาลัยด้วย เพราะการปฏิบัติต่อพลวิจัยในฐานะมนุษย์มิใช่
หนูทดลอง

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

นักวิจัยถือว่า เป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญที่สุด เพราะนักวิจัยต้องเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ (interaction) กับพลวิจัย และปรากฏการณ์ศึกษาโดยตรง และทำหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลให้ละเอียดมากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

มี 3 วิธีหลัก คือ

1. การสังเกต (observation)
2. การสัมภาษณ์ (interview)
3. การเก็บรวบรวมเอกสารและวัสดุ
(collective documents and materials)

บทบาทของผู้สังเกต

1. ผู้สังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observer) เป็นคนวงใน (insider) จะเข้าไปมีส่วนร่วมกับพลวิจัย
 2. ผู้สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non) เป็นคนวงนอก (outsider) โดยไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในสถานการณ์สังเกต
- * ในบางสถานการณ์อาจมีการเปลี่ยนแปลงบทบาท สลับไปมากันได้

การบันทึกภาคสนาม

ต้องมีการบันทึกข้อมูลจากการสังเกต เรียก บันทึกภาคสนาม (field note) โดยแบ่งพื้นที่การบันทึกออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 หัวบันทึก จะแสดงรายละเอียด เพื่อตอบคำถาม ใคร (who) อะไร (what) ที่ไหน (where) เมื่อใด (when) อย่างไร (how) กล่าวคือ ใครเป็นผู้สังเกต และผู้ถูกสังเกต สังเกตการณ์อะไร เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นที่ไหน เกิดขึ้นเมื่อใด ผู้สังเกตแบบมีส่วนร่วม/ไม่มีส่วนร่วม

ส่วนที่ 2 บันทึกภาคสนามเชิงบรรยาย (descriptive) เป็นส่วนที่ผู้สังเกตจะบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตด้วยการบรรยาย สิ่งที่สังเกตพบอย่างละเอียด

ส่วนที่ 3 บันทึกภาคสนามเชิงสะท้อนความคิด (reflective) จะบันทึกความคิด ความรู้สึก ข้อสังเกต ข้อเสนอแนะ หรือการตีความหมายของผู้สังเกตที่เกิดขึ้น เนื่องจากเหตุการณ์ต่างๆ ที่พบในปรากฏการณ์นั้นๆ

การสัมภาษณ์ (interview)

- ไม่ใช่เป็นเพียงการถามคำถามแล้วฟังคำตอบเท่านั้น
- เป็นการสนทนาระหว่างนักวิจัยและพลวิจัย เพื่อเข้าถึงความรู้ ความคิด ความรู้สึก ความสนใจ ความเชื่อ มุมมอง หรือค่านิยมของพลวิจัยอย่างลึกซึ้ง
- เป็นคำถามแบบปลายเปิด (open-ended question)
- เพื่อให้อิสระแก่พลวิจัยในการตอบ ใช้คำถามบรรยายชักใช้ไล่เรียง (probe) เพื่อล้วงข้อมูลได้
- การบันทึกผลการสัมภาษณ์อาจบันทึกด้วยการเขียน ด้วยเครื่องบันทึกเสียง แล้วไปถอดเทปเพื่อนำถ้อยคำมาวิเคราะห์ข้อมูล

รูปแบบการสัมภาษณ์

1. แบบมีโครงสร้าง (structured interview)
2. แบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview)
3. แบบกึ่งโครงสร้าง

ประเภทการสัมภาษณ์

1. รายบุคคล แบบตัวต่อตัว ต้องใช้เวลาและมีค่าใช้จ่ายมากกว่าแบบอื่นๆ
2. การสนทนากลุ่ม (focus group interview) โดยจัดกลุ่มที่ ประกอบด้วย สมาชิกประมาณ 6-8 คน เพื่อสนทนา ถก หรืออภิปรายภายใต้ประเด็นที่ ยกขึ้นมาเป็นเป้า โดยผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (moderator) จัดให้ สมาชิกกลุ่มนั่งเป็นวงกลมเพื่อให้เห็นหน้ากันได้อย่างทั่วถึง แล้วเขียน แผนผังการนั่งของสมาชิกแต่ละคน ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มแนะนำ ตัวเองและแนะนำข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องวิจัยอย่างคร่าว ๆ

ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มให้สมาชิกแต่ละคนได้แนะนำตัวเองสั้นๆ จากนั้นก็เริ่มด้วยคำถามอุ่นเครื่อง (warm-up) ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย และผู้ดำเนินการโดยประเด็นคำถามไปที่กลุ่มทีละคำถาม เพื่อให้สมาชิกกลุ่มช่วยกันตอบ บรรยากาศการตอบเป็นไปในลักษณะสนทนาการถก หรือการอภิปราย โดยไม่ต้องให้สมาชิกกลุ่มลงข้อสรุป และไม่ใช้การให้สมาชิกของกลุ่มตอบคำถามเป็นรายบุคคล นักวิจัยควรจัดกลุ่มในแนวราบ เช่น กลุ่มที่มีสถานะเท่าเทียมกัน

3. การสัมภาษณ์โดยใช้ภาพประกอบ โดยแสดงภาพประกอบ
คำถามสัมภาษณ์
4. การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ และทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์

การเก็บรวบรวมเอกสารและวัสดุ

อาจเป็นเอกสารสาธารณะ (เช่น หนังสือพิมพ์ บันทึกราชการ รายงานการประชุม หรือเอกสารส่วนตัวก็ได้) เช่น บันทึกประจำวัน (diary) อนุทิน (journal) จดหมายบันทึกส่วนตัว

การทำความเข้าใจประกฏการณ์ที่ศึกษานั้น บางครั้งนักวิจัยต้องใช้วัสดุภาพและเสียงเข้ามาช่วย เช่น ภาพถ่าย ภาพวาด วิดิทัศน์ (video) บางครั้งนักวิจัยใช้ภาพเพื่อการสัมภาษณ์ได้

ปรุง : การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (data analysis)

- ไม่ต้องรอให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จสิ้นก่อน แล้วจึงวิเคราะห์ข้อมูล
- สามารถวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆกับการเก็บรวบรวมข้อมูล
- กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเป็นกระบวนการที่ **เกียดซ้อนไปย้อนมาได้** และส่งผลต่อกันและกัน
- ใช้วิธีการ “การแตกออกแล้วค่อยมารวมทีหลัง” กล่าวคือ การแตกข้อมูลออกเป็นส่วนๆ (เช่น รหัส) แล้วค่อยนำมารวมกันทีหลัง โดยอาศัยลักษณะหรือความสัมพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น นำรหัสมารวมเป็นหมวดหมู่เพื่อสร้างเป็นประเด็นหลักในที่สุด

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

- คำสำคัญ คือ เตรียม→แตก→ให้รหัส→จัดหมวด→หาประเด็นหลัก
- แสดงได้ตามภาพ

1. การเตรียมข้อมูล (preparing)

- นักวิจัยจะต้องเตรียมข้อมูลต่างๆ (เช่น ภาพ เสียง วิดีทัศน์ เอกสาร) ให้อยู่ในรูปแบบที่พร้อมต่อการวิเคราะห์ข้อมูล
- การถอดเทปควร**ถอดคำต่อคำ** โดยไม่แสดงเฉพาะคำพูดแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรแสดงองค์ประกอบอื่นๆ ด้วย เช่น เสียงหัวเราะ เสียงในลำคอ เสียงสูงผิดปกติ เสียงโทรศัพท์ขัดจังหวะ การหยุดเว้นวรรค การหยุดเงี่ยบยาว เพราะสิ่งเหล่านี้อาจสื่อถึงความรู้สึกหรือความหมายแฝง เช่น สัมภาษณ์ครู “ท่านมีความสุขในการทำงานที่โรงเรียนนี้หรือไม่” ครูตอบว่า “หิ..หิ...” (เสียงในลำคอ) ก็สามารถแปลความหมายได้แล้ว

2. การแตกข้อมูล (segmenting)

เมื่อนักวิจัยเตรียมข้อมูลทั้งหมดเสร็จสิ้นแล้ว ก็ต้องนำข้อมูลเหล่านั้นมาจัดระเบียบ (organize) และระบบ เพื่อให้สามารถเรียกใช้ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือได้ จากนั้นนักวิจัยจะ “แตก” ข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วนั้นออกเป็นหน่วยย่อยๆ (ชาย โพธิสิตา, 2552 หน้า 360) ตามความหมายเฉพาะของแต่ละหน่วย โดยอาศัยลักษณะร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง

3. การให้รหัสข้อมูล (coding)

เมื่อแตกข้อมูลขนาดใหญ่เป็นหน่วยย่อยๆ แล้ว นักวิจัยจะเลือกหน่วยที่มีความหมายตรงกับประเด็นที่จะวิเคราะห์มาให้ชื่อ ซึ่งเรียกว่า “การให้รหัสข้อมูล” การทำเช่นนี้จะทำให้ข้อมูลที่มีขนาดใหญ่จำนวนหลายร้อยหน้ากระดาษ ในตอนแรกมีขนาดเล็ก และสั้นลงจนเป็นเพียงรายการรหัสจำนวนหนึ่ง ซึ่ง Miles and Huberman (1994) เรียกกระบวนการนี้ว่า “การลดทอนข้อมูล” (data reduction)

ก่อนที่จะให้รหัสข้อมูล นักวิจัยควรอ่านข้อมูลทั้งหมดที่ต้องการให้
รหัสก่อน เพื่อให้เกิดความเข้าใจทั่วไปเกี่ยวกับข้อมูลนั้นๆ ทั้งนี้
นักวิจัยควรบันทึกความคิดที่ได้จากข้อมูล (memoring) ไว้บริเวณ
ขอบของการบันทึกการสังเกตหรือแบบบันทึกการสัมภาษณ์ หรือ
รูปภาพ เพราะจะช่วยให้กระบวนการให้รหัสข้อมูลกระทำได้ง่ายขึ้น
นอกจากนั้น นักวิจัยควรอ่านข้อมูลซ้ำหลายๆ ครั้ง เพราะการอ่านแต่
ละครั้งจะช่วยพัฒนาความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากขึ้นๆ เกี่ยวกับข้อมูลนั้นๆ

เมื่อนักวิจัยคุ้นเคยกับข้อมูลที่ต้องการวิเคราะห์แล้ว ก็เริ่มกระบวนการให้รหัสข้อมูล โดยการให้รหัสก็เหมือนกับการแบ่งข้อมูลออกเป็นส่วนๆ (segmenting) แล้วติดป้ายชื่อกำกับไว้ (labeling) ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อให้สามารถจำแนกข้อมูลออกเป็นกลุ่มๆ ได้อย่างสะดวก ซึ่งทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจข้อมูลเหล่านั้น

การให้รหัสมีหลักง่ายๆ ว่า ข้อความที่มีความหมายเดียวกันจะถูกให้รหัสชื่อเดียวกัน ไม่ว่าข้อความนั้นๆ จะสั้นหรือยาว อาจกล่าวได้ว่า การให้รหัสข้อมูลก็คือ การจำแนกความหมายของข้อมูลนั่นเอง

ตัวอย่างของการให้รหัสข้อมูลจากแบบบันทึกการสัมภาษณ์

ระหว่างนายละเอียด (นักวิจัย) และครูระเบียบ (พลวิจัย)

นายละเอียด : ในการสอนเรื่องสัตว์ในท้องถิ่น หลักสูตร
ต้องการให้นักเรียนเกิดการพัฒนา
อะไรบ้างครับ

บู 01 : บูรณาการ
ภาษาไทย

ครูระเบียบ : ก็เชื่อมโยงกับภาษาไทยด้วย ช่วยครู

ภาษาไทยให้เด็กได้อ่านออกเขียนได้ เสร็จ
แล้วเพื่อไม่ให้เด็กเบื่อก็เป็นการระบายสี

บู 02 : บูรณาการ
ศิลปะ

จินตนาการตามสิ่งที่ตัวเองต้องการ เรื่อง

ของศิลปะด้วย คือเราต้องการพยายามจะ
เชื่อมโยงหลายๆ วิชา

บู 03 : บูรณาการ
ข้ามศาสตร์

ชื่อของรหัสที่เกิดจากข้อมูลนี้ซึ่งใช้เป็นชื่อย่อก็คือ “บู” โดยเริ่มจากรหัส “บู 01” “บู 02” และ “บู 03” และเมื่อนำรหัสทั้งหมดมารวมในทีเดียวกัน เรียกที่รวมนี้ว่า “หนังสือรหัส” (code books)

หนังสือรหัส

หมวดหมู่ การบูรณาการ

บู 01 บูรณาการภาษาไทย

บู 02 บูรณาการศิลปะ

บู 03 บูรณาการข้ามศาสตร์

ในการตั้งชื่อรหัสข้อมูลนั้น นักวิจัยอาจคิดขึ้นเองด้วยคำที่
นักวิจัยเข้าใจเอง หรือใช้คำที่เกิดจากพลวิสัยก็ได้ การให้รหัสนั้น
ควรครอบคลุมข้อมูลทั้งหมด ซึ่งระบุจำนวนแน่ชัดไม่ได้ว่าต้อง
เป็นเท่าใด อย่างไรก็ตาม จำนวนของการให้รหัสนั้นไม่ควรมาก
เกินไป นักวิจัยควรหลีกเลี่ยงการให้รหัสกับทุกๆ ประโยค หรือให้
รหัสหลายรหัสในประโยคเดียว เพราะจะทำให้ได้จำนวนรหัส
ข้อมูลที่มากเกินไปจนจำเป็น

การวิจัยเชิงคุณภาพนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลสามารถกระทำ
ได้พร้อมๆกับการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น
ย้อนไปย้อนมาอยู่โดยตลอด นักวิจัยสามารถใช้ชุดของรหัส
ข้อมูลที่สร้างขึ้นไปวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมใหม่ได้
โดยข้อมูลที่ได้ใหม่บางส่วนอาจสามารถจัดให้อยู่ในชุดของรหัส
ข้อมูลที่มีอยู่แล้วได้ ส่วนข้อมูลบางส่วนอาจทำไม่ได้ในกรณีนี้
นักวิจัยต้องให้รหัสข้อมูลใหม่แก่ข้อมูลนั้น ๆ โดยเรียกรหัส
ข้อมูลแบบนี้ว่า **รหัสข้อมูลที่ผุดขึ้น (emerging code)**

วิธีที่กล่าวมาเป็นการให้ข้อมูลแบบอุปนัย (inductive approach) กล่าวคือ ไม่มีการกำหนดชุดรหัสของข้อมูลไว้ล่วงหน้าก่อนเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างไรก็ตาม นักวิจัยอาจใช้การให้รหัสข้อมูลด้วยวิธีนิรนัย (deductive approach) ก็ได้ โดยกำหนดบัญชีของรหัสข้อมูลไว้ก่อนเก็บรวบรวมข้อมูล (precoding) โดยชุดของรหัสข้อมูลเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นมาจากทฤษฎีที่นักวิจัยใช้เป็นกรอบแนวคิดการวิจัยนั่นเอง (ชาย โพธิสิตา, 2552)

4. การจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Categorizing)

เมื่อให้รหัสข้อมูล แก่ข้อมูลทั้งหมดแล้ว นักวิจัย
ควรรวมรหัสข้อมูลทั้งหมดไว้เป็นหนังสือรหัส ด้วย

ตัวอย่างหนังสือรหัส

โครงการวิจัยการบริหารและจัดการเรียนรู้แบบคละชั้น
ในโรงเรียนขนาดเล็ก

ประเด็นหลัก : การบริหารจัดการเรียนรู้แบบคละชั้น

M 01 การสร้างความตระหนักและความเข้าใจ

M 01/1 การสร้างความตระหนักกับครู

M 01/2 การสร้างความตระหนักกับนักเรียน

M 02 การคละชั้นและการจัดครูเข้าชั้นเรียน

M 03 การจัดตารางเรียน

M 04 การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบคละชั้น

M 05 → M 10 -ข้อเสนอแนะ

ประเด็นหลัก : การจัดการเรียนรู้แบบคละชั้น

- L 01 การเตรียมการ
- L 02 การจัดการเรียนรู้
- L 03 การใช้สื่อการเรียนรู้
- L 04 การวัดและประเมินผล

เมื่อนักวิจัยได้หนังสือรหัสแล้วจะต้องพิจารณาลดทอนรหัส
ข้อมูลให้มีจำนวนลดลง โดยพิจารณาจากความซ้ำซ้อนของรหัส
ข้อมูล ในขั้นตอนต่อมา นักวิจัยจะนำข้อมูลที่แตกเป็นหน่วยย่อยๆ
และได้รับรหัสเรียบร้อยแล้วกลับมารวมกันใหม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่
เป็นกลุ่มๆ (cluster) ตามลักษณะความสัมพันธ์ที่ข้อมูลที่เป็นหน่วย
ย่อยๆ มีต่อกัน ข้อมูลที่ถูกจัดกลุ่มใหม่นี้ จะเริ่มมีความหมายและ
เป็นประโยชน์ต่อการตอบคำถามวิจัย และเป็นพื้นฐานให้นักวิจัย
ค้นหาหมวดหมู่ (category) และรูปแบบ (pattern) และข้อสรุป
ของปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้ ขั้นตอนนี้เรียกว่า การแสดงข้อมูล
(data display)

5. การหาประเด็นหลักของข้อมูล (Themetizing)

Theme แปลว่า ประเด็นหลัก สำคัญ แก่นเรื่องเมื่อนักวิจัยจัดหมวดหมู่ของรหัสข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อมาก็คือการสร้างประเด็นหลักโดยการจัดกลุ่มรหัสข้อมูลที่มีลักษณะร่วมหรือมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน จะทำให้เกิดประเด็นหลักของสิ่งที่ค้นพบขึ้นโดยภาพรวมข้อมูลที่นักวิจัยเก็บรวบรวมได้อย่างมากมาย จะถูกลดทอนลง แล้วจัดกลุ่มใหม่เกิดเป็นประเด็นหลักเพียงไม่กี่หัวข้อเท่านั้น

การรายงานผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ชื่อเรื่อง (title) ควรสั้น กระชับ สื่อความหมาย ครอบคลุมเป้าหมาย การศึกษา รูปแบบการวิจัยและบริบท ที่ต้องการถ่ายโอน ผลการวิจัยไป โดยไม่มีคำว่า “การศึกษา” “การวิจัย”
2. บทคัดย่อ (abstract)
3. บทนำ (introduction) (อย่างน้อยต้องมี)
 - ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
 - คำถามวิจัย
 - วัตถุประสงค์การวิจัย
 - ขอบเขตการวิจัย
 - นิยามศัพท์เฉพาะ

4. การทบทวนวรรณกรรม (literature review)
5. ระเบียบวิธีวิจัย (methodology) เช่น การวิจัยแบบกรณีศึกษา แบบชาติพันธุ์วรรณนา แบบปรากฏการณ์วิทยา แบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูลแหล่งเรียนรู้
6. วิธีวิจัย (methods หรือ design) กล่าวถึงผลวิจัย วิธีเลือก ผลวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือ คุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูล วิธีวิจัยมีความสัมพันธ์กับระเบียบวิธีวิจัย กล่าวคือ ระเบียบวิธีวิจัยจะเป็นตัวกำหนดวิธีวิจัยที่ใช้ (อาจพูดให้เข้าใจง่ายๆว่า methodology ใหญ่กว่า method หรือ design)

7. ข้อค้นพบ (finding)
8. อภิปรายผล (discussion)
9. ข้อเสนอแนะ (suggestion)
10. รายการอ้างอิง (reference)
10. ภาคผนวก (appendix)